

משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים וגו'

גמרא (בבבא מצא"ע כ"ב)

גמרא (בבבא מצא"ע כ"ב)

משום דרב אסי דאמר ר' אסי הסר ממך עקשות פה. נ"ב אע"ג דקרא כתוב כן וע"י תוס' כתובות כ"ב ע"ב ואולם הכונה בקרא אזהרה שלא יהי בעל לזות שפתים מדברות רע והיתולים על אחרים ור' אסי פ' הקרא שהאדם צריך לתנהג בדרך זה שלא יתן מקום ופתחון פה לשאר אנשים שידיברו עליו רעה כן ראיתי בשם מהר"ז מוילנא:

משום דרב אסי דאמר ר' אסי הסר ממך עקשות פה – פסוק הוא אללך דרב אסי רגיל להציאו.

הרב ראובן מרגליות (מאקריט כצרכי הגמרא, עמ' 30-32)

אם אמנם הכתב והמכתב הם המה הסגולות אשר על ידם יכלה האנושות להתפתח, בה נמסרו לקהל דיעות חכמי לב ומחשבותיהם, והבאים אחריהם יכלו ללכת קדימה בהיות מחקרי הראשונים להם ליסוד, בכל זאת יתרון רב להשומע מפי המדבר על הרואה כתבו, כי האדם לא יוכל לבטא רגשי לבו בדיוק כאשר הוא חושב ומרגיש ואך בקריצת עיניו מלמול שפתי ותנועת גופו מדי דברו מחשבתו מתבטאת וניכרת יותר.

כך תשתנה כוונת המדובר לפי צלצול הקול, הרמתו או הנמכתו, כמתמיה או בניחותא, ראה גטין נ"ט א שאמרו כי בר דרומא נענש על כי אמר ולא תצא אלהים בצבאותינו. והקשו: הן דוד נמי אמר הכי (ראה תהלים ס' י"ב), ועל זה השיבו: דוד אתמיה קא מתמה – ולא תצא אלהים בצבאותינו? – אשר השומע מלים הללו מפי האומר אזנו שמעה ותבחן באיזו הטעמה נאמרו. ראה ברכות נ"ה ב: שמואל כי הוה חזא חלמא בישא הוה אמר החלומות שוא ידברו (זכריה י' ב), וכי הוה חזי חילמא טבא הוה אמר אותו הפסוק עצמו אך בהטעמה אחרת כמתמיה, וכי החלומות שוא ידברו? ...

על השתנות מובן הכתובים ע"י ההטעמה המליצו חכמינו במגילה ל"ב א כי כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים משפטים בל יחיו בהם, כי פסוק זה צריכים להגיד בנעימה והטעמה כמתפללים ומתמיהים, האם גם אני נתתי להם חוקים לא טובים משפטים בל יחיו בהם? הלוא מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים כישראל, אבל זה הקורא בלי אותה הטעמה הדרושה הופך כוונת מקרא זה, לכן הם המליצו כי עליו – על ידו – הכתוב אומר כך.

ההכרה הזאת כי ההטעמה בדיבור ובביטוי מעמידה על מגמת המאמר וכוונתו תאיר לנו כפעם בפעם דברי חכמינו ע"ה בתלמוד ומדרש אשר לנו הקוראים דבריהם בספר המה חתומים וסתומים, אבל בעוד שהתורה שבעל פה היתה נלמדת על פה ממש, נשמעת מפי הדורש לאוזן השומע, אז הכירו והבינו ע"י הדגשת מילה והטעמתה, לפעמים ע"י ניקוד שונה של אחת האותיות, וביחוד לפי הגבהת קולו ורמיזותיו של המדבר עמד השומע על סוף דעתו.

כאשר ההבדל שבין שאלת החכם לשאלת הרשע בהסיבת ליל פסח נרגש אך בהטעמה, אשר הדגיש הרשע מלת "אתכם", וראה במעילה י"ז א-ב: שאל ר' מתיא בן חרש את ר' שמעון בן יוחאי בעיר [רומי] מנין לדם שרצים שהוא טמא, א"ל דאמר קרא וזה לכם הטמא כו', כשהיו מהלכין בדרך נשאלה שאלה זו בפניהם מנין לדם השרץ שהוא טמא עקם פיו ר' אלעזר ב"ר יוסי ואמר וזה לכם הטמא, א"ל ר"ש מעקימת שפתין אתה ניכר שתלמיד חכם אתה כו', שבארתי בס"ד במחקרי חכים ליה בר יוחאי, כי בעקימת שפתיו זו הדגיש "וזה" בעוד אשר ר"ש בן יוחאי דרש מוקדם מה"א, טמא הטמא. ...

וכעין זה בכתובות כ"ב ב: אמר רב אסי הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך, שזהו מקרא מלא במשלי ד' כ"ד, וראה בתוספות שם שהתלבטו לבאר מאמר זה, אמנם הן פשטיה דקרא הוא שהאדם יסיר מעצמו עקשות פה, כלומר שלא ירגיל עצמו לדבר בעקשות ולזות שפתים, ורב אסי הוא שהשתמש בסגנון הכתוב לכוונה מיוחדת שלא יעשה אדם דבר אשר יעקשו אחרים פה ויליזו עליו. שומעיו הבינו רמיזותיו וככה נהיה סגנון מקראי זה לפתגם עממי.

אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להאי שמעתתא

הרב משה אייזר (בש"ש גמרא, עמ' 108-109)

לולי יראתי אמרתי לשער שבכלל לא בא רב ששת להקשות על רב אלא להצדיקו אם מצא איזה פירכא על גדול הגדולים שבחכמי ישראל בדורו שלא אמרה רב אלא בשעה שהיה עיף ויגע ללא שינה, כי רב לשיטתו דסבר רב: "אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי אמר אביי שנתיה דמר כדרב ודרב כדרבי ודרבי כדודו ודודו כדסוסיא ודסוסיא שיתין נשמי" ורב שקד על למודיו שלא מנע את עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש.

ובכן שכמעט מנע רב שינה מעפעפיו והיינו דאמר רב ששת שמימרא זו שמצא עליה פירכא מבריייתא שהיא פרי עיפותו של רב ללא שינה. תדע, שיש מקום להשערתנו זו, שהרי לא מצאנו בכלי תלמודא שרב ששת השתמש במליצתו זו ובסגנונו זה על חכם אחר כשהקשה עליו.